

Tone
Partljič

In the morning

(Skica za sodobno satiro)

Zopet je bil eden tistih trenutkov, ko sem se sam sebi počutil kar imeniten. Korakal sem po ulici, pod pazduho pa sem nosil veliko kuverto z najnovejšo dramo slovenskega pisatelja. Doslej je napisal nekaj proze in dobrih televizijskih iger, sedaj pa že drugo dramo za oder. Že s prvo je bil nenavadno uspešen, in zdaj sem imel pod pazduho njegovo novo delo, ki ga je doslej prebralo kakih pet ljudi in vsi so trdili, da je to res

najboljša slovenska drama, kratka drama najraj. In nositi pod pazduho, eden prvih, slovensko najraj dramo, niso mačje solze. Moral sem jo prebrati v kakih dveh urah in reči o njej svoje mnenje. Ker tam, kjer delam, ni v nobeni luknji nič miru, sem povedal direktorju, da bom nazaj v kaki uri ali več in da bom kje zunaj prebral delo. Premišljal sem, kje bi jo v miru prebral. V knjižnico me ni vleklo, tam je taka tišina zarotniška kot v cerkvi, kljub številnim študentom, ki se pripravljajo za izpite... Mahnil sem jo proti najboljšemu hotelu v mestu, kjer imajo nekakšne ekspres in snack bare, ki so zjutraj prazni in tihi... Bilo je tako junijsko jutro, ki je kazalo, da bo vroč dan, da bojo maturanti spet mokri pod pazduho, ko bojo pisali svoje naloge (Pomen socializma za razvoj mlade osebnosti, O onesnaženem okolju, Vloga posameznika v socialistični družbi in moja prihodnost...), vem da bojo danes smrkljice (tiste, saj veste, z drobnimi joški) lizale sladoled, upokojenci se bojo grelji v parku in si pravili, danes ga pa kurijo tam, gori, a ne res da, psom bojo viseli jeziki iz gobčkov...

Na terasi pred hotelom so sedeli le trije moški, ekspres bar je bil prazen. Sedel sem v kot in vzel liste iz kuverte. Spomnil sem se, da se moram odločiti, kaj bom pil, vse moram urediti prej, da me potem ne bo nihče motil, da mi ne bodo misli uhajale od obreda — branja slovenske najraj drame. Že jutro je bilo vroče. Nič alkohola, sem si rekel. Ledeno kavo, sem se odločil, hladna je, za žejo, sladoled je v njej, pa je še kljub temu kava.

Pogledal sem za natakarico, naslonjena na roke je visela nad pultom in brala neko revijo, morda horoskop ali rubriko zaupajte se mi. Njena

sklonjena glava je visela med velikim aparatom za ekspres kavo in med nekim mešalcem sadja oziroma mikserjem, kakor pravijo vsi, vsem jezikoslovnim varuhom navkljub, in če pomisliš, je res čisto nekaj drugega reči mikser kot mešalec. Ne bom je klical, sem si rekel in začel brati. Takoj na začetku me je drama pritegnila, imena oseb, nenavadna do boga, opis prizorišča tako kafkovsko nedoločen in temačen, prve vrstice, kako rad bi se dokopal do tja, da bi spoznal, za kaj gre... Tedaj je stala poleg mene, ozrl sem se mimogrede in na hitro, toda, bogme, še zdaj nimam v spominu nobenega detajla s te natakariče, niti pogleda nisem dvignil.

— Ledeno kavo.

— Če hočete ledeno kavo, morate tja čez, gospod, v snack bar, to je pa ekspres bar, tu nimamo ledene kave.

— Pred tremi dnevi sem jo pil tu pri vas.

— To ni mogoče, gospod, res ne, nikdar je nismo imeli. Idite v oni bar čez!

— Pa sem res tu pil.

— Nikakor, to ste zamešali. V snack baru čez hodnik dobite.

— Pa mi vi, prosim, prinesite od tam!

— Ne dajo mi, ne morem tam blokirati.

— Prav, dajte mi navadno kavo in vinjak in kislo vodo.

— Prav. Kakšno kavo, turško ali ekspreso?

— Turško.

— Kateri vinjak?

— Rubin.

— Kaj ste rekli, kislo vodo ali sodo?

— Nekaj pač prinesite!

— Takoj, gospod.

Prekleta, koliko nepotrebnih besed. In poleg tega je zagotovo res, da sem prav tu notri zadnjič s prijatelji pil ledeno kavo, vroče je bilo, vsi smo bili potni, smrkaljice (tiste, saj veste, z drobnimi joški) so lizale sladoled, psom so viseli jeziki iz gobčkov in upokojeenci so govorili, danes ga pa žgejo tam gori, a ne res da, vem, da smo pili ledeno kavo, ne zdi se mi kakor včasih, zares, lahko bi pripeljal prijatelje za pričo, vrag pocitraj vse kave, vse natakariče, vse skupaj, v miru moram prebrati dramo najnaj. In res, to je imenitno branje, prekleta strela pisateljska, saj ga poznam, kdo bi si mislil, da je tak tič, kako ti izbira besede, še vse to v oklepaju je napeto in dramatično. Končno sem pri stvari, vem, za kaj gre, kako dramatično in vendar poezija... Berem, čutim, kako ne morem več z razumom spremljati teksta, kako me požira vase s svojo posebno logiko in zakonitostjo, te besedne igre, odlomki ljudskega blaga, kar znojim se, pozabim na vse, ne vem, kdaj je prinesla pred mene tisto kavo in vinjak, roka se tokrat ne sproži sama od sebe po vinjaku, berem pretresen, k vragu vsi teoretiki, to je prava literatura, ki te požre vase in jo lahko s pametjo bereš šele četrtič, petič, prvič, drugič pa te vsega prevzame...

- Saj nisem naročil takega toast sendviča . . .
- Pri nas delamo le take . . .
- Potem se naučite delati prave . . .
- Saj so ti pravi . . .

Čujem kot nekje od daleč. Ne dvignem pogleda, mogoče se mi je le zdelo, da vse to slišim. Drama me res požira. Spet si je zbral za svojo izpoved zgodovino, toda to ni običajen beg in strahopetnost pred današnjico, ne, to so res večne teme, ko piše, vidi ves svet, nekako makro, če pišem jaz, je moj svet mikro . . . Ta vrag je univerzalen, kako začrta osebe, z nekaj stavki, ni rečeno, da je zgodovina le kulisa, saj smo le muhe enodnevnice v primeri z zgodovino, saj ne živimo le zdaj, marveč ljudje že tisočletja, kaj je posameznik in njegov čas v primeri s človeštvom in vsemi dobami, vse dobe, to je nekaj . . .

- Potem mi dajte k telefonu kuharico!
- Halo, Fani, tu želi en gost govoriti s teboj, Fani . . .

— Čujte, gospa, to se je zgodilo zdaj že drugič, saj to ni bil noben toast sendvič, to je bil le prepečen kruh in navadna sveža šunka . . . kaj, da delate take, da vam je takega naročila . . .

Nisem mogel več brati in sem dvignil oči z listov, kar prav mi je prišlo, saj ne moreš biti kar naprej skoncentriran, segel sem po kavi in vinjaku in pogledal moškega, ki se je tako razburjal. Bil je eden od tistih treh, ki so sedeli zunaj na terasi . . .

- Vi, vi, natakarcica moja ljuba, ste ji naročili tak sendvič!

— Vi ste rekli toast sendvič. To je prav tak. Prepečen kruh in v njem šunka in sir. Če pa želite hot toast sendvič, morate tako naročiti. Šele če rečete vroč toast sendvič, tedaj vam v toastu med dvema rezinama spečemo tudi šunko in sir.

— Ne boste me vi zdaj učili! Povsod po svetu sem jedel toast vroč, ne da bi moral posebej reči vroč, da veste, dajte mi kuharico spet k telefonu!

— Čujte vi, četudi vam je ta nerodna natakarcica naročila le toast sendvič, bi morali vedeti, da morate poleg spraziti med dvema rezinama kruha tudi šunko in sir, saj to sicer ni toast, marveč le sendvič s prepečenim kruhom. A, da niste vi delali sendviča, marveč vajenec. No, to je še lepše. Poslovni sestanek imam s kolegoma od druge firme, hočem jima naročiti za predjed toast, vi pa mi rečete, da je delal vajenec. Poroka madona, pa saj je vaša dolžnost, da pregledate, kaj naredi vajenec, kaj ponudi vaša kuhinja. Dajte mi šefa kuhinje! Kaj, vi sami ste šefica kuhinje, še lepše, še lepše. Prav, bomo že pojedli, vi pa si zapomnite, če vas ni nihče poučil. Prosim, ali pa si zapišite. Toast sendvič se naredi iz dveh rezin belega, lahko tudi posebnega črnega kruha, vmes položite eno ali dve rezini šunke, res tanki, in tanko rezino topljivega sira, to daste v električni toast pekač in pečete pet minut. Po dveh minutah in pol obrnete, da se na obeh straneh enako zapeče. Serviramo toplo, slišite, toplo, tako da hrusta. Tako in hvala lepa. In to je najboljši hotel v tem mestu . . .

Odložil je slušalko, poučil še nekaj natararico in šel ven ves pomemben, kjer je obema kolegoma povedal, da jim je zdaj pač dal lekcijo, tem amaterjem gostinskim. Kljub lepi modri obleki ga je vse izdajalo, da je bil do nedavnega kak pomočnik v tovarni, zdaj pa se je povzpел do kakega referenta.

Oddahnil sem si, saj me je res zabavalo, počasi pa že tudi motilo pri branju. Znova sem se zažrl v tekst. Bil je zopet mir. Kako le morejo ljudje tako klistirati zaradi majhnega toast sendviča.

Berem. Toast sendviča ni nikjer več. Kak svet ti ustvari iz nič. Nisem vedel, da je tako močan. Vedno bolj sem prepričan, da je ta drama najmanj tako dobra kot recimo Millerjev Lov na čarovnice. Seveda Miller je Miller, angleščina angleščina, Amerikanec Amerikanec, naš avtor je Slovenec, problem malih narodov, saj vemo, mi smo nekaj zanimiv fosil za svetovni trg, le smešna in simpatična nadrobnost, sicer pa je na Balkanu toliko narodov in tudi jezike imajo svoje, kdo bi se jih učil, saj ne moreš vedeti, celo v Jugoslaviji — o, that beautiful country — govorijo več jezikov . . . Kako ti zaplete . . .

— Pa kaj mi hudiča daješ goste k telefonu, sama uredi z njimi. Poleg tega si mi naročila le toast sendvič, jaz sem mislila, da je navaden, morala bi reči, da želi toplega . . .

— Če pa je tako klistiral, Fani, res, hotel je govorit s šefico . . .

— A, to ste vi, šefica, dobro, da vas vidim.

— Gospod, vi morate reči vroč toast, potem naredim takega pravega, angleškega, sicer pa damo pri nas le med dva kosa prepečenca šunko . . .

— Prosim, dajte mi jedilni list. Ali tudi tam piše toast posebej in posebej vroč toast, dajte no. Saj ni dvojega, kje je list, no, vidite, le toast, nikjer ali hladen ali vroč, samó, da vi ne veste. Za prihodnjč pa si zapomnite, najboljši hotel v mestu, dva kolega, take cene in še ti ne naredijo . . .

Kričali so, skoro nisem mogel več brati.

Čemu se le ljudje tako razburijo zaradi hrane, moja kmečka pamet mi pravi, da iztrebki niso bistveno drugačni, če je toast vroč in z raztopljenim sirom ali če je hladen in z navadno šunko, ki ni prepečena v tistem aparatu. Ampak zagotovo nimam čisto prav. Spomnim se zadnjega piknika — ti so zdaj v modi —. Povabili so me na neki borčevski nekako po naključju, kajti bil je namenjen udeležencem nekega partizanskega pohoda . . . Bili so različni ljudje, malo borcev, polno političnih funkcionarjev in gospodarstvenikov s soprogami . . .

Sedel sem na travi in se pogovarjal z nekim bivšim borcem. Nosil je debela temna očala, imel je poškodovano oko. Zelo je bil že pijan. Hotel mi je povedati, kako je bilo takrat vse drugače in kako je danes hudič. Sodil je v tisto skupino borcev, ki jim pravijo razočarani borci, ki se v novi stvarnosti niso znašli in živijo od starih idealov, ne razumejo pa zakonitosti razvoja . . . nekako takšne so videti pač danes te formulacije. Pravil mi je in jaz sem ga poslušal in njemu so tekle debele solze izza debelih očal, tudi iz pokvarjenega očesa in bil je pijan.

— Zdaj se mi zdi, da včasih prihajajo za mano, tu gori, vidite, sem klal, roke sem imel do lahtov rdeče od krvi, mislim, da je bil že mrtev tisti Nemec, pa sem ga iz nekega besa še mrtvega enkrat zaklal . . .

Tako se mi je tožil, toda komaj sem ga slišal, zakaj za mojim hrbtom je neko posebno življenje živela svojevrstna, bi rekel, zvočna kulisa . . .

— Zares, fantastični čevapčiči, odlično, kako se vam, gospa, vedno tako posrečijo.

— In kako sočni!

— Da ostanejo sočni, morate vedno dodati dovolj govedine, ne, moke pač nič, s česnom jih natrem kasneje, to je moja skrivnost, zares in s peno od piva jih polivam . . .

Če hočete dobre karmenatlčke, jih nadevajte s sirom, sir se stopi, ne stopi, vpije se v meso in potem so tudi ti karmenatlčki tako sočni, tako sočni, da se sam sveti bog usmili . . .

— Vi ste pač prava znanstvenica za jedi na žaru, čestitam, gospa Mara, hvala bogu, ne, da imamo danes ta žar, te roštilje, joj, jetrca, ki jih vi naredite, so tudi tako sočna . . .

— In če pogledam te hudiče, kako zdaj le žrejo, nas pa vabijo na te piknike ko medvede, ki jih je treba kazati njihovim prenažrtim otrokom, tedaj mi je žal, da sem klal, razumete, klal . . .

— Zakaj ste odšli stran, gospa, ali ste kaj hudi, ali vam smrdi duh po čevapčičih, to je zame najlepši duh.

— Ne, le vedno, kadar preveč jem teh reči z žara, imam hude vetrove.

— Ja, jaz tudi prdim ko nora po teh jedeh. Zato je potrebno piti lahko vino, ne črno, piva pa sploh ne, kajti potem smrdijo prdci, da je res nerodno, no, pa saj zaradi tega pečemo te reči v naravi, a ne res da in človek lahko spusti svoj vetrič po mili volji . . .

— To je prinesel moderni čas, nič ženiranja, pravilno . . .

— Vi me sploh ne poslušate, jaz pa sem klal, razumete, klal, zdaj prihajajo za mano, mislim, da sem zaklal celo mrtveca . . .

Kako pri hudiču se naj vrnem k drami, če mi gre po nori glavi tisti nori piknik, če tu nekdo zahteva tak in tak toast . . . Pogledam v denarnico. Denarja imam dovolj, saj sem dobil pred tremi dnevi plačo, ta pa se me drži deset dni. Šel bom v knjižnico, se odločim. Med potjo se bom ustavil v veleblagovnici, ki ima v pritličju majhen refreshment. Tudi tam delajo toast sendviče. Plačam, natararica, ki je še zdaj pretresena zaradi gostove reklamacije, se drži na jok. Na verandi pa jezni moški divje razlaga, da bo prihodnjič zahteval generalnega direktorja gostinstva v tem mestu in mu bo povedal, kakšne toast sendviče delajo naši gostinci. Tako je in nič drugače!

V refreshment baru pod veleblagovnico naročim trideset toast sendvičev. Ne verjamejo in se smejejo. Plačam, dekle poprosim, da jih nese čez cesto na verando hotela, kjer sedijo trije moški, in naj da te sendviče tistemu v modri obleki. V zavitek vtaknem servieto, na katero sem napisal dober tek in se zadrgni pri žretju, in grem potem v študijsko knjižnico. In laže mi je pri riti. Tako naj se nažre toast sendvičev in potem crkne, preklet

klister. Ne vem, kaj je z mano. Tudi po tistem partizanskem pikniku me je imelo, da bi kupil veliko kad mletega mesa za čevapčiče in jih nesel v pisarno tisti tajnici, ki je naredila celo znanost iz čevapčičev, karmenatličkov, jetrc na žaru in prdcev. Filal bi jo s temi čevapčiči, surovimi, da bi jo zadušil.

Dramo sem potem prebral v knjižnici, potem sem šel ves navdušen in nekako poln proti naši stavbi. Jezo na požeruhe sem že skoro pozabil. Komu bo navsezadnje mar ta najnaj drama, če pa imajo toliko posla s toast sendviči in jedmi na žaru... Tudi ne vem, kaj so tisti naredili s toastom, vrag jih pocitraj, bil je lep dopoldan, smrkaljice so lizale sladoled, neki pisan avto je vozil po ulicah in klical, naj si vrli slovenski meščani ogledajo The most wonderfull Circus on Ice, potem pa se je iz mikrofona na strehi avtomobila oglasila popevka, od katere sem razumel le O love you in the morning...

In čemu to nora zgodba in čemu sem sploh zapravil toliko denarja za tuje sendviče? Sedaj se sprašujem, komu lahko rabi to moje pisanje. Morda:

1. gostincem, da uredijo s toast sendviči,
2. sociologom, da ugotovijo, od kod nenadoma požrešnost in skrajno prefinjen okus pri narodu, ki je še pred pol stoletja otepal ovsen kruh in močnik,
3. politikom, da bojo bolje planirali partizanske piknike,
4. psihiatru, ki me bo moral nekoč pregledati, kajti tisto s toastom je čisto res in res je tudi, da bi rad vso to napihnjeno jaro gospodo zadušil v testu za čevapčiče, kar nedvomno dokazuje, da sem sadist in sploh nevaren.